

Un informe recent sobre la preservació i conservació de materials de biblioteca i d'arxiu a Catalunya¹ m'ha portat a la memòria uns documents que ja fa anys vaig fitxar a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Aquests documents, just llavors, els vaig comentar amb el meu bon amic Josep Trenchs que, amb el bon humor que el caracteritzava, va ironitzar sobre els problemes endèmics de l'estat de conservació dels documents.

Avui i aquí, en aquest volum d'homenatge a Josep Trenchs crec que és un bon moment per parlar d'arxius; els arxius formaven part de la seva vida. L'objectiu d'aquesta apartació serà doncs repassar una mica d'arxivística, tot editant i comentant uns documents de les darreries de l'Edat Mitjana.

1. L'arxiu medieval de la Ciutat de Barcelona

Abans de ser la primera matèria amb que s'escriu la història, els arxius foren, han estat i són, l'arsenal de l'administració i el reflex immediat de la història a mesura que s'esdevenia².

1.1 El local

El Consell de Cent de Barcelona, ja del segle XIII, utilitzava el Monestir dels Franciscans, situat a l'actual plaça de Medinaceli, on hi havia un recinte preparat per reunir-se els consellers. Tenim constància d'aquest fet en un document de l'any 1307, on podem llegir: *Concilium Centum Juratorum Barchinonense congregatum in monasterio Fratrum Minorum Barchinense in domo comunis dicti Civitatis³.*

Després es feren les reunions al Monestir de Santa Caterina, que estava on avui hi ha el mercat de Santa Caterina; allà s'hi va fer un reglament el 1351 fins al 1369.

TERESA VINYOLES
UNIVERSITAT DE BARCELONA

Conservació i preservació dels documents als arxius medievals. Unes notes sobre l'Arxiu Municipal de Barcelona

¹ Mònica Baró, *Preservació i conservació de materials de biblioteca i d'arxiu a Catalunya*, Edicions de Barcelona, Ed. J. Rabí i Balaguer, 1990.
² Jean Favier, *Arxius*, «Cronica de la UNESCO», 4 (1978), p. 10.
³ ABCB (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), 120v, llibre I fol. 2v.

«ESTUDIS CASTELLONENCS»
Nº 6 1994-1995, pp. 1507-1519

Un informe recent sobre la preservació i conservació de materials de biblioteca i d'arxiu a Catalunya¹ m'ha portat a la memòria uns documents que ja fa anys vaig fitxar a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Aquets documents, just llavors, els vaig comentar amb el meu bon amic Josep Trenchs que, amb el bon humor que el caracteritzava, va ironitzar sobre els problemes endèmics de l'estat de conservació dels documents.

Avui i aquí, en aquest volum d'homenatge a Josep Trenchs crec que és un bon moment per parlar d'arxius; els arxius formaven part de la seva vida. L'objectiu d'aquesta aportació serà doncs repassar una mica d'arxivística, tot editant i comentant uns documents de les darreries de l'Edat Mitjana.

1. L'arxiu medieval de la Ciutat de Barcelona

Abans de ser la primera matèria amb que s'escriu la història, els arxius foren, han estat i són, l'arsenal de l'administració i el reflex immediat de la història a mesura que s'esdevenia².

1.1 El local

El Consell de Cent de Barcelona, des del segle XIII, utilitzava el Monestir dels Franciscans, situat a l'actual plaça de Medinaceli, on hi havia un recinte preparat per reunir-se els consellers. Tenim constància d'aquest fet en un document de l'any 1307, on podem llegir: *Concilium Centum Juratorum Barchininone congregatum in monasterio Fratrum Minorum Barchinone in domo communi dicti Civitatis*.³

Després es feren les reunions al Monestir dels Predicadores, que estava on avui hi ha el mercat de Santa Caterina; allà s'hi va fer un espai adequat per aquest afer; consta la seva utilització des de l'any 1351 fins al 1369.

1 Mònica Baró. *Preservació i conservació de materials de biblioteca i d'arxiu a Catalunya*. Diputació de Barcelona: E.U.J. Rubió i Balaguer, 1990.

2 Jean Fevier *Arxius*. «Correu de la UNESCO», 4 (abril, 1978) p. 10

3 AHCB (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. *Llibre Vermell I* fol. 16.

El dia 7 d'octubre de 1369 es reuní de nou el Consell de Cent al monestir dels Franciscans, en comptes de fer-ho als Predicadors com s'acostumava; llavors fou ordenat que es tinguessin els consells a la casa contigua a l'església de Sant Jaume, que havien comprat a Simó Rovira *ad opus universitatis dicte civitatis*.⁴ Es va comprar doncs una casa, i es va habilitar de manera que hi hagués un espai prou ampli per a reunir-hi el Consell, és a dir s'hi va construir el magnífic Saló de Cent que fou estrenat el dia 17 d'agost de 1373.⁵

La casa d'en Rovira que acabava de comprar el Consell Municipal era contigua a una casa que ja tenia la ciutat, on s'hi portaven a terme els afers administratius, i que era coneguda com a Casa de la Ciutat. Però el seu reduït espai la feia insuficient per a tenir-hi el Consell de Cent, per això aquestes reunions es feien als monestirs on hi havia un espai ampli.

Es de creure que els documents de tràmit estarien a la Casa de la Ciutat, prop de Sant Jaume, però els documents municipals més importants estaven guardats en una caixa a Fra Menors, ja que ben sovint havien de ser consultats pel consellers. Quan van ampliar la Casa de la Ciutat es van veure en la necessitat de tenir la documentació antiga al mateix lloc on s'estaven redactant els documents administratius i on es reunia el Consell, és a dir a la nova Casa situada a la plaça de Sant Jaume. Per això, mentre es feien les obres a la Casa de la Ciutat, els consellers de l'any 1371, ja van preveure crear l'arxiu municipal.

A finals de segle es va ampliar de nou la Casa de la Ciutat i aquesta ampliació va preveure dues coses: fer una entrada digna a la Casa del Consell, i millorar l'espai de l'arxiu. Pel que fa a la intenció que tenen els consellers d'engrandir l'entrada per donar més magnificència a la casa, queda molt clara a les deliberacions del dia de Sant Marc de 1398, on es conclou que s'ha de millorar la façana i l'entrada qui *és fort trista e leja atesa la condició de la Ciutat, e la bellesa de la dita casa a part de dins, la qual no·s mostra de fora*.⁶ L'entrada estava arraconada entre l'església de Sant Jaume i la cuina i la privada d'una casa particular, en canvi a dins hi havia l'impressionat Saló de Cent, del que es sentien orgullosos els representants municipals. A finals d'aquell any recorden els mateixos consellers que s'ha d'arreglar l'entrada, *car ab veritat, atesa la bellea de la dita Casa, qui és la pus bella d'Espanya de Concell, e atesa la noblesa de la Ciutat, fort par necessari que s'i provehecha*.⁷

Les obres, a més, tenen una altra finalitat, aquesta funcional. Situar degudament l'arxiu i els que tenien càrrec de la documentació municipal, és a dir l'escrivà del racional i el notari de la ciutat: *E que lo dit alberch, si haver se podie de la dita dona, fos adiuunt e mesclat a la dita Casa del Concell per donar-li maior amplea e noblea que no havia, e per çò que hagués casa l'escrivà del Concell, apartada, on pogués exercir son offici, e que posqués sots bones tancadures tenir e conservar los libres del privilegis e altres scriptures que te de la dita ciutat*.⁸

1.2 La casa de l'arxiu de la ciutat

L'espai on es guardava la documentació ens ve citat com: La casa de l'ofici de l'arxiu, o també l'arxiu de la ciutat. Sabem que els llibres de comptes i altres escriptures estaven *dins la casa de l'ofici de l'Arxiu de la ciutat*. És a dir que hi havia consciència de que s'havia de guardar l'arxiu administratiu i es custodiava dins del mateix recinte de la Casa de la Ciutat. Però a més, els Consellers de l'any 1387, seguint la idea que ja tenien els seus antecessor del 1371, recomanen als seus successors que recordin recuperar tots els processos i llibres que puguin, que els facin copiar en volums i que els guardin a l'arxiu:

Sien membrats els consellers esdevenidors de haver tots aquells del dits processos e libres que puxen, e que donen càrrech a alcuna persona que aquells haie els face metre e scriure en pregamins en un volum en bona forma e aquell estia en l'Arxiu de la dita Ciutat.

4 Crònica del racional de la ciutat de Barcelona. «Recull de Documents i Estudis». Barcelona: Arxiu Municipal d'Història, 1921, pàgs. 143-144.

5 Pi i Arimon. *Barcelona Antigua y Moderna*. Barcelona: 1854. Vol. 1 pàg. 402

6 AHCB *Llibre del Consell* (1395-98) fol. 144.

7 Document 4

8 Document 5

No només es guarden, doncs, els documents administratius que es redacten en aquell moment, sinó que a més es mira de recuperar documents antics i copiar-los. Tots aquest documents es guardaran a l'espai reservat per aquesta missió; podem dir que ja a les darreries del segle XIV s'està creant l'Arxiu de la Ciutat: administratiu i històric a la vegada.

Poc després d'enllestida la Casa de la Ciutat, l'any 1376, es va decidir que l'arxiver visqués al costat de l'arxiu, i que hi tingui accés des de casa seva, fet que es porta a terme fins a la mort del que podem considerar el primer arxiver, esdevinguda l'any 1383. Després els documents estarien damunt les taules d'aquest ofici o en prestatgeries sense tancar, tothom hi podia tenir accés, sembla qui fins i tot els dies de festa i a les nits podia anar algú a consultar documents.

Així ho fan constar els consellers a la darrera dècada del segle XIV:

*Com la Casa del Concell sia sola, e poria ésser gran dampnatge per les moltes scriptures que hi són; més que a les festes e de nits e altres hores no hi pot hom entrar, ans de vegades ha hom star una gran estona a la porta que hi puscha entrar.*⁹

Per això cal que l'arxiver visqui al mateix arxiu com s'havia fet des de 1376 fins a 1383.

*Que hagués casa l'escrivà del Concell, apartada, on pogués exercir son offici, e que posqués sots bones tancadures tenir e conservar los libres dels privilegis e altres scriptures que te de la dita ciutat... los quals libres e scriptures per defalliment de casa o cancell apartat o triat, que lo dit secrivà no havia, staven en públich axí que cascú los podie veure, mirar e regirar a la volentat e fer-hi dan si fort lo y volgués.*¹⁰

Aquest document ens fa pensar que la documentació fins aquell moment estava a l'abast de tothom; la Casa de la Ciutat devia estar oberta sense massa impediments als ciutadans que podien veure, mirar i regirar la documentació que hi havia i fer-la mal bé si volien.

1.3 L'arxiver

Cal insistir que la tasca de redactar i custodiar la documentació municipal van molt lligades. L'escrivà del racional és a la vegada «L'arxiver» i l'encarregat de validar els comptes del consell, per la qual cosa ha d'estar tres dies a la setmana a l'ofici, i ha de tenir cura de la documentació que curosament s'ha fet copiar en volums.

El primer escrivà racional que sabem que es feu càrrec també de l'arxiu municipal fou en Joan Agustí. Joan Agustí havia estat escrivà de la ciutat durant més de vint anys, el documentem treballant a l'escrivania des de 1359 fins a la seva mort, va morir l'onze de març de 1383. El salari de Joan Agustí era de 30 lliures anuals i a més cobrava alguns diners per cada una de les èpoques i altres documents que redactava.

A partir de 1373, és a dir quan es va haver ampliat la Casa del Consell i es van establir les normes sobre documentació municipal, els consellers van manar que el racional fos tres dies per setmana a la Casa on s'exercia el seu ofici per tal d'examinar els comptes, i a més acordàren que calia preservar la documentació en que es basaven els privilegis i les llibertats de la ciutat i la bona gestió municipal.

Per tal que pogués complir perfectament amb la tasca, proposa el Consell l'any 1376 que se li doni casa a Joan Agustí, escrivà racional de la ciutat. Així aquest funcionari va anar a viure a una casa contigua a la Casa de la Ciutat, el lloguer de la casa corria a càrrec del municipi.

D'aquesta manera es converteix en un funcionari que te dues responsabilitats ben diverses: Revisar tota la comptabilitat municipal i custodiar l'arxiu, és per aquest darrer motiu que la ciutat li paga la casa. L'escrivà del Consell, convertit en arxiver municipal, viuria al mateix arxiu, així custodiaria dia i nit la documentació.

És la preservació i el fàcil accés als documents el que fa decidir al Consell pagar el lloguer de la casa de Joan Agustí, per això ha comprat una caseta contigua a una dependència de la Casa de la Ciutat. A la seva mort es va pagar el darrer lloguer de casa seva a la vidua Francesca junt amb la part que es devia del salari del seu difunt marit.¹¹

9 Document 4.

10 Document 5.

11 *Rubriques de Bruniquer V*, pàg. 293.

El seu successor, Francesc Morató, entraria amb un salari força mes gran, cobraria 75 lliures, si be no tindria casa a compte del consell, ja que vivia lluny d'allà. Això va portar problemes important a la documentació municipal i a la bona marxa de l'arxiu. Un dels problemes, del que ja parlarem després, fou la conservació dels documents; l'altre estava relacionat amb l'accés a la documentació. Si l'arxiver no vivia a l'arxiu no s'hi podia anar ni de nits ni els dies de festa, i com ja hem senyalat, es veu que qualsevol dia y qualsevol hora els hi semblava bé als nostres ciutadans medievals per consultar la documentació municipal.

Francesc Morató fou escrivà fins a la seva mort, el 30 de setembre de 1396. Curiosament el seu successor, que ja era ajudant d'ell i va continuar algun temps exercint l'ofici, no fou acceptat pels consellers perquè era massa jove, fou elegit un notari més gran.

2. La documentació

*L'arxiu està constituït per dos elements: els documents i la relació existent entre els documents.*¹²

2.1 Classificar i copiar els documents

A l'arxiu de la ciutat de Barcelona havien començat a copiar ja l'any 1371 els privilegis concedits pels reis en un llibre anomenat *Llibre Verd*, fet en pergamí. En un altre llibre fet amb paper s'hi copiaven altres documents o cartes que no tenien el caràcter solemne i permanent del privilegi, però que podien ser útils a la ciutat. Els originals dels privilegis i de les cartes estaven guardats, pel que sembla amb no massa cura, en una caixa al monestir del Frares Menors. Carreras i Candi fa constar que l'any 1492 encara es custodiaven a Sant Francesc caixes amb documentació de la Ciutat.¹³

D'entre els originals van ser triats els documents considerats més rellevants per una comissió formada pel llavors Conseller en Cap Pere Desplà, que ja havia estat Conseller en Cap de la ciutat els anys 1364 i 1368 i conseller segon l'any 1362,¹⁴ el jurista Jaume de Vallseca¹⁵ i el notari i escrivà del consell Guillem de Montmany.

En un altre llibre anomenat *Consueta* s'hi copiaven les solemnitats, és a dir els costums i protocols antics, moltes vegades recordats només per tradició oral, que eren coneguts ja per poques persones. En un document de 1371 es dóna una llista de les persones que poden saber aquestes coses; l'any 1387 es diu que es consulti *les persones antigues de la ciutat qui en aytals fets saben*.

La tasca de conservació de documents que servissin de referència per la vida econòmica del municipi es concreten en la confecció d'una llista amb les peses i mesures i la copia en un llibre de pergamí de totes les impositions de la ciutat. També es feren dues còpies, l'una en paper i l'altre en pergamí, del llibre del *Motaçaf de València*, ja que el mercat de Barcelona s'havia de regir de la mateixa manera.

De fet doncs s'està organitzant l'arxiu municipal consistent fins a les hores en unes caixes on hi havia tota la documentació barrejada, que ara es tria, es classifica, s'ordena i finalment s'instal·la. Després com veurem caldrà preservar-la.

Hi va haver prèviament una tria dels documents que calia copiar, classificats en grups diferents: primer es van separar els documents per funcions i tipologies: dels privilegis per exemple se'n fan dos grups, l'un format pels privilegis concedits a la ciutat de Barcelona i l'altre pels privilegis concedits a Catalunya, en general, i se'n feren dos volums separats, si be tots dos junts formaven el *Llibre Verd*, es feu així ja que no es podien posar en el mateix volum que hagués estat molt difícil de manejar per la seva mida. El criteri de classificació es fa tenint en compte en primer lloc la funció del document, i en segon lloc tenint en compte el territori que comprenen els privilegis. Sempre tenint en compte la utilitat immediata de l'administració municipal que era de fet la principal usuària de la documentació.

12 E. Lodolini *Archivistica. Principi e problemi*. Milano: F. Angelo, 1986 pág. 125.

13 Francesc Carreras i Candi *Geografia General de Catalunya. Ciutat de Barcelona*. pág. 426.

14 *Rubriques de Bruniquer. Cerimonial dels Magnífichs consellers y regiment de la Ciutat de Barcelona*. Barcelona: Henric y Cia. 1912, vol. I pag. 33, 34.

15 La família Vallseca, igual que els Desplà formaven part del patriciat urbà barceloní. El més famós membre dels Vallseca fou el jurista Guillem. Jaume fou conseller de Barcelona l'any 1376.

*Façen fer los dits dos llibres, çò és un de les coses specials de la Ciutat e altre de les coses generals tota Catalunya, e d'açò per tal que si era en un libre hauria ésser massa gros no.s poria portar ne manejar.*¹⁶

Més tard, l'any 1387, no només es veu la conveniència de tenir a mà els documents municipals sinó d'altres que tenien interès per la ciutat, com ara els processos del batlle. Els documents de la batllia estaven a la Cort del Veguer, que era a la vegada on es celebraven els judicis i la presó. Els processos i altres documents allà guardats s'estaven deteriorant, per això els consellers manen que se'n facin còpies en un llibre de pergamí i que la còpia estigui guardada a l'Arxiu Municipal.

A la darrera dècada del segle XIV, ja no preocupa només la conservació dels privilegis sinó també de la documentació administrativa: comptes, cartes i altres escriptures que són a l'ofici de l'arxiu.

2.2 El sistema de recuperació dels documents arxivats

L'arxiu es converteix en la memòria de la vida de la institució municipal, es copien documents escrits reunits en volums, es posen per escrit informacions que només es trobaven en la memòria oral, però es mira de conservar els original en que es basava aquella memòria col·lectiva que continuen a la caixa de Fra Menors.

Cada vegada que es treu un document de dins de la caixa se n'ha de deixar constància per escrit a les rúbriques, és a dir als índex que són dins la caixa; de la mateixa manera quan s'hi posa un nou document s'ha d'afegir a les rúbriques.¹⁷ Entenem docs que els documents que hi havia a la caixa estaven ja inventariats l'any 1371.

Aquella caixa era l'arxiu central en el que es conservaven els documents, que segons el criteri dels experts, la ciutat havia de conservar sempre. Els documents de tràmit no calia incloure'ls a la caixa, es copiarien en llibres de paper i es conservarien a les dependències municipals: *que meten en un libre de paper totes letres e cartes qui no sien perpetuals.*

Tot i que al principi, com hem vist, hi havia una mena d'inventari, o índex, o com diuen els documents unes rúbriques, que permetien un cert control sobre la documentació i un procés de recuperació relativament fàcil; quan la documentació es va fer més nombrosa i més complexa, les escriptures estaven sense organitzar ni inventariar. L'any 1392 reconeixen els consellers que estan *difuses e confuses en tant que no estan en certa regla ne títols.*¹⁸ El sistema de recuperar la documentació estava llavors només en la memòria d'algun funcionari municipal que recordava on eren els documents i com estaven instal·lats; per aquelles dates només el notari de la ciutat, Guillem Vilardebó sabia com recuperar els documents, per la qual cosa es va decidir encomanar a algunes persones la tasca de veure els privilegis i provisions, establir regles per ordenar-los, posar títols als documents i fer-ne un inventari:

*Sia comanat a certes persones qui, vistes e reconegudes los dits privilegis e provisions, aquells e aquelles reglen en certa forma e manera, donant a cascun dels dits e dites privilegis e provisions, segons llur manera, cert entitolament e sots certes rúbriques, a fi que com la Ciutat algun dels dits privilegis e provisions haurà mester, los Consellers aquella o aquelles puxen facilment trobar.*¹⁹

2.3 Problemes de conservació

Els primers problemes de conservació dels documents es produïren, com hem vist, perquè estaven a l'abast de tothom, és a dir eren les persones que els manejaven les qui feien malbé a la documentació, això es va solucionar tancant la documentació i posant-la sota la custòdia de l'escrivà del racional convertit en arxiver, recordem que el primer fou Joan Agustí. Però a la mort de Joan Agustí un altre agent depredador es farà seu l'arxiu, aquesta vegada seran les rates.

Item con los llibres dels comptes e altres scriptures qui són dins la casa de l'ofici de l'arxiu de la ciutat, per moltes e diverses rates apres mort d'en Joan Agustí, qui era scrivà del dit ofici, se sien

16 Document 1.

17 Document 1.

18 Document 3.

19 Document 3.

*nodrides en la casa del dit ofici, en tant que diverses llibres, comptes e altres scriptures qui en aquell ofici eren, e són, són destruides e menjades per aquelles rates.*²⁰

Mentre vivia Joan Agustí no hi havia rates a l'arxiu, ja que ell tenia gats a casa que podien entrar i sortir quan volien de l'arxiu, de manera que no hi quedava ni una rata. A la seva mort segurament es va tancar el pas que anava des de la casa dels hereus de l'Agustí fins a la casa del Consell, com seria ben normal, o bé la casa va quedar abandonada, sabem que cinc anys després de la seva mort les rates senyorejaven l'arxiu.

La ciutat no veu una altra sortida que comprar aquella casa per convertir-la en residència del nou «arxiver» amb la finalitat concreta que aquest tingués gats a casa:

*Per ço que aquell qui serà scrivà del dit ofici del racional, puxa en aquell alberch habitar e estar a fi que y nodresca gats, qui estien e entren en lo dit ofici, que foragiten les rates d'aquell, per manera que les comptes e altres scriptures qui en lo dit ofici són e seran sien guardades e preservades de dan per rahó de les dites rates.*²¹

La cosa no va ser tant senzilla, denunciat el problema i la possible solució pels consellers de l'any 1387, no fou fins l'any 1399 que es van acabar les obres de l'arxiu que comportaren a més una ampliació de la casa de la Ciutat.

Conclusions:

Tot arxiu històric, doncs, no és més que un arxiu que ha servit primer per la gestió, que ha sofert una tria tècnica i es classifica i custodia per tal d'esser consultat. Ja veiem que en un primer moment són els escrivans que treballen a l'administració els qui custodien els documents, que a la llarga han de servir de memòria col·lectiva.

Com veiem l'interès per la documentació és funcional, pràctic: pel bon govern de la ciutat és necessari guardar la documentació per tal de que els propis funcionaris municipals, els consellers, i tots els administrats, puguin exercir les seves funcions i reclamar els seus drets. La principal preocupació està en que els documents no es facin malbé i siguin localitzats amb facilitat.

Amb aquesta finalitat es fan còpies en volums seguint una tria i una classificació prèvia, s'agrupa tota la documentació a la Casa de la Ciutat, es procura confeccionar un inventari per poder recuperar la documentació. Però amb això no n'hi ha prou, cal que els documents un cop triats, classificats, instal·lats i descrits, es conservin. A la Barcelona de les darreries del segle XIV sembla que hi ha dos elements que dificulten la conservació dels documents: l'efecte de la consulta indiscriminada que els deteriora i desordena, i les rates que es mengen els papers.

La solució al primer problema és plenament vigent: es fan còpies dels documents, es guarden amb cura els originals; s'organitza la documentació per funcions, es conserva tot en lloc tancat i es fa responsable de la documentació l'escrivà del racional, que podem afirmar que s'ha convertit en arxiver. La solució al problema de les rates és una mica més primitiva: l'arxiver, la seva família i els seus gats van a viure a l'arxiu.

DOCUMENTS

1

1371, novembre, 30. Barcelona.

Memorial dels Consellers de Barcelona de l'any 1371 recordant als seus successors una sèrie de mesures que han prèns per posar en ordre la documentació de la ciutat.

Notes semblants trobem els anys següents fins a 1387.

AHCB Testament de Consellers 1 (1371) 1r. (n. 1-2)

²⁰ Document 2.

²¹ Document 2.

Memorial dels honrats en Johan Serra, en Ponç de Busquets, en Berenguer Sent Climent, consellers de la ciutat de Barchinona, ensemps ab los honrats misser Berenguer de Palou e en Johan Ros, defuncts, çò és a saber de la lur conselleria que comensà lo die de la festa del beneuyrat apostol Sent Andreu de l'any de la Navitat de Nostre Senyor MCCCLXX e feneix lo dia de la festa del dit apòstol de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor MCCCLXXI.

Memòria sia als honrats Consellers esdevenidors de part dels Consellers demunt dits que sien membrats de les coses deius scrites: Primerament sien mebrants de tenir a servir la forma del Libre de les Rubriques dels Privilegis de la Ciutat, e con trauran o metran privilegis en la caixa dels privilegis de la Ciutat²² que les façen metre en un full de paper lo qual estia ab les dites rúbriques, e que meten en un libre de paper totes letres e cartes que no sien perpetuals.

Item sien membrats los dits consellers esdevenidors que sie fet memorial de paper en scrit de totes les peses e mesures que la Ciutat ha.

fol. 2r. (n.7)

Item com los Consallers de l'any present haien fets fer II libres, un de pergami e altre de paper, dels capítols e de l'us del mostaçaf de València, segons los quals per concessió reyal lo mostaçaf de la ciutat de Barrachina pot e deu usar. Per çò los Consallers esdevenidors facen regonexer lo dit libre e façen usar lo mostaçaf segons que lo mostaçaf de València segons lo dit libre usa, car lo mostaçaf nostre no ha praticat d'usar de totes aquellas coses que deu.

fol. 4v. (n.33)

Sien membrants los dits Consellers esdevenidors que façen metre en los Libres Vert e Vermell la sentència que és estada donada sobre lo fet de la gotzema²³, en poder d'en Ferrer de Coromines, notari, la qual sentència és en la caixa de la Casa del Consell hon estan privilegis e letres. E encara hi facen metre tots privilegis e cartes que façen a metre en los dits libres, de les quals coses poran haver informació ab en Guillem de Muntmany, notari; e encara hi fassen metre la sentència donada entre la part reyal e la ciutat d'una part, e los senyors del dit loch de l'altra, sobre la jurisdicció d'aquell.

fol. 5v.-6r. (n.43)

Item sien membrants los dits Consellers esdevenidors que façen metre en lo Libre dels privilegis de la ciutat la sentència que la ciutat en temps passat ha obtinguda sobre lo fet de la qüestió qui era entre la ciutat, de una part, e los moneders, de l'altra; los quals segons tenor de la dita sentència deuen contribuir a pagar en les obres dels murs e en imposicions e en totes altres execucions e coses, segons que los altres ciutadans són tenguts.

fol. 11r. -v. (n. 77-80)

Item con los consellers de temps present haien regonagut en lo Libre Vert e falguen en aquell mots privilegis e altres coses que ancare no y són meses, los quals foren triats per los honrats en Pere dez Pla, lavors conseller, micer Jacme de Vallsecha e en Guillem de Muntmay, notari, que solia ésser scrivà del consell. E sia estat acordat que d'equests privilegis e d'altres que la Ciutat ha, que són specials de la Ciutat, sia fet un libre qui haien nom Libre Vert, e que dels usatges, privilegis, constitucions e altres coses que sien generals sia fet altre libre qui axi mateix sia appellat Libre Vert. Per çò sien membrants los consellers sdevenidors que façen fer los dits dos libres, çò és un de les coses specials de la Ciutat e altre de les coses generals tota Catalunya, e d'acò per tal que si era en un libre hauria ésser massa gros no.s poria portar ne menejar.

Item sien membrats que façen metre en un libre, que facen fer de paper, les letres que los dits en Pere dez Pla, misser Jacme de Vaylsecha e en Guillem de Muntmany han triades.

Item sien membrats que façen fer un libre de pergami en lo qual facen metre totes les concessions de imposicions que la ciutat ha, a fi que mils e pus largament sien sabudes com mester serà. E entre altres hi sie mesa la provisió qui.n fo feta a Muntsò.

22 Al memorial dels anys 1373, 1386 i 1387 hi consta aquesta mateixa nota però aquí s'hi afegeix : qui és als Freres Menors.

23 La gotzema es una planta aromàtica, segurament espigol, sobre la venda de la qual es donen ordenances municipals aquell mateix any.

Item com en fort poques persones qui ho sàpien estien les serimònias de la ciutat, e altres coses que la ciutat deu e ha acostumat de fer axi com lo princep ve novellament en la ciutat, que ha a fer; com entremetre missatgers a la sua coronació, e les noces com pren muller: com encara com entra senyor, o senyora, e lurs infants, e encara los reyalis e altres persones de gran prehemència o dignitat, e en les sepultures dels dits senyors, com encara en moltes altres e diverses maneres. E d'aço haien començat los Consellers passats un libre ab cubertas vermelles appellat Consueta, qui no és acabat, ans hi fallen les endemés de les dites serimonies e altres coses. Per çò los Consellers esdevenidors façen totes aquestes coses metre en la dita Consueta, e après que sien acabades facen-ne fer un libre de pergami a perpetual memòria. E serie vyares als Consellers de l'any present que a ordenar aquestas coses deguessen ésser ab l'escrivà del Consell los honrats en Ferrer de Manresa, en Pere Sent Climent, en Romeu de Busquets, en Ramon Ça Rovira e en Pere Bussot.²⁴

fol. 13r. (n.91)

Item com en la caxa dels privilegis qui és als Frares Menors haia privilegis e algunes altres coses que no sab hom que s'és, ans és vengut en oblit per passament de temps. Per çò los Consellers esdevenidors façen regonexer tot quant ha en la dita caxa, e aquelles coses qui no són en lo Libre Vert, çò és, que çò qui. Is sia vyares que sia profitós, façen continuar e metre en lo dit libre, e façen star los dits privilegis en la dita caxa mils que ara no fan, per çò que sien pus leugerament trobats si la ciutat los volie.

2

1387, novembre, 30. Barcelona.

Memorial dels Consellers de l'any 1387 recordant als seus succesors que s'han de fer copiar els privilegis de la ciutat en un llibre i els usatges de Catalunya en un altre, i que s'han de copiar també els fets de les batllies i guardar aquestes còpies a l'arxiu de la ciutat. Es demana també que es miri de posar remei al problema de les rates que hi ha a l'arxiu.

AHCB Testament de Consellers 1(1387) fol. 10r. -v.

Item con los consellers de temps present haien regonagut en lo *Libre Vert* e falguen en aquell molts privilegis e altres coses que ancare no y són meses, los quals foren triats per los honrats en Pere dez Pla, lavors conseller, micer Jacme de Vallsecha e en Guillem de Muntmany, notari, qui solia ésser scrivà del consell. E sia estat acordat que d'aquests privilegis e d'altres que la Ciutat ha, que són specials de la Ciutat sia fet un libre que haien nom *Libre Vert*, e que dels usaltges, privilegis, constitucions e altres coses que sien generals sia fet altre libre qui axi mateix sia appellat *Libre Vert*. Per çò sien membrants los consellers sdavinadors que façen fer los dits dos libres, çò és un de les coses specials de la Ciutat e altre de les coses generals tota Catalunya, e d'aço per tal que si era en un libre hauria ésser massa gros no.s poria portar ne menejar.²⁵

Con la conaxensa que la cort de Barchinona ha en lo fet de les batllies sia cosa mot honorable e de gran càrrech a la Ciutat, e és mester que vage en forma deguda e drete, e com experiència dels actes antichs seguits sobre les batales mostra gran pràtica en lo dit fet, e los procès e libres diverses dels dits fets de batllies sien en la Cort del Vaguer, e per vellesa se destrouen e.s perdan, per çò sien membrants los Consellers esdavinadors de haver tots aquells dels dits processos e libres que puxen e que donen càrrech a alguna persona que aquells haie ells face metre e scriure en pregamins en un volum en bona forma e aquell estia en l'Archiu de la dita Ciutat.

fol. 20r.

²⁴ Al memorial de 1387 substitueix el darrer paragraf i després de *L'escrivà del consell* diu: *e que les persones antigues de la ciutat qui en aytals fets saben.*

²⁵ Aquesta part del memorial és idèntica que la de l'any 1371, la part següent s'hi afegeix.

CONSERVACIÓ I PRESERVACIÓ DELS DOCUMENTS ALS ARXIUS MEDIEVALS.
UNES NOTES SOBRE L'ARXIU MUNICIPAL DE BARCELONA

Item com los libres dels comptes e altres scriptures són dins la casa de l'offici de l'erxiu de la ciutat, per moltes e diverses rates qui après mort d'en Johan Agosti, qui era scrivà del dit ofici, se sien nodrides en la casa del dit ofici, en tant que diverses libres, comptes e altres scriptures qui en aquell ofici eren e són, són destruïdes e menjades per aquelles rates. Com ladonchs com lo dit en Johan Agosti vivia aquell nodris e tingues gats en lo seu alberch, qui és contiguu a la dita casa del dit ofici on lo dit en Johan habitave. En tant que los dits gats qui podien entrar en la casa del dit ofici no lexaven aturar alguna rata en aquell. E si soccorregut no hi serà de present poràs seguir gran dan a la ciutat per rahó de la destrucció d'aquelles rates. Que sien membrants los consellers esdevenidors que per via de loguer o de compra hagen lo alberch del dit Johan Agosti, e en cas que la dita ciutat no vulla aquell per compra que al menys hage aquell a loguer, per çò que aquell qui serà scrivà del dit ofici del racional, puxa en aquell alberch habitar e estar a fi que y nodresca gats, qui estien e entren en lo dit ofici que foragiten les rates d'aquell, per manera que les comptes e altres scriptures qui en lo dit ofici són e seran, sien guardades e preservades de dan per rahó de les dites rates.²⁶

3

1392, novembre, 30. Barcelona

Memorial dels consellers de l'any 1392 recordant als seus successors que s'haurien de posar títols i fer rúbriques dels privilegis de la ciutat, perquè es puguin consultar amb facilitat. També recordar que s'ha de posar remei perquè les rates no es mengin els documents de l'arxiu ni els guarniments que es fan servir per Corpus.

AHCB Testament de Consellers 1 (1392) fol. 11v.

Item com los privilegis de la Ciutat, e altres provisions per los senyors reys a la Ciutat otorgades, sien difuses e confuses, en tant que no stan en certa regla ni títols, ne algun be d'aquella o d'aquelles no ha memòria sinó en Guillem de Vilardebó, e sia fort necessari a la Ciutat que certa regla e títols en aquella o aquelles sien posades e posats. Per çò haien a memòria los consellers sdevenidors que sia comanat a certes persones qui, vises e reconegudes los dits privilegis e provisions, aquells e aquelles reglen en certa forma e manera, donant a cascun dels dits e dites privilegis e provisions, segons llur manera, cert entitolament e sots certes rúbriques, a fi que com la Ciutat algun dels dits privilegis e provisions haurà mester, los Consellers aquella o aquelles puxen facilment trobar.

fol. 16r.

Item com los comptes, cartes e altres scriptures qui són dins lo ofici de l'arxiu de la ciutat, per multiplicament de rates qui en aquell ofici són, sien del tot destroids e menyats. Com en temps que en Johan Agostí vivia, lo qual stava en lo alberch que.s contiguu al dit erxiu, per lo qual los gats que ell tenia en son alberch entrant e exint en aquell arxiu les rates qui ladonchs eren en aquell, eren en aquell, eren destroides e menyades. E si concell no s. i dona les dites rates poran fer e dar del dampnatge en los dits comptes e altres scripture, que serà irreparable e a gran dan de la Ciutat. Hoc encare se menyen e malmeten los arneses e aparellaments que la dita Ciutat te en un armari gran on estan los dits arneses qui serveixen cascun any a la festa del precios Cors de Jhesu Crist, entant que cascun any la Ciutat ha affer de meció en reparar aquells arneses de XX en XXX florins. E si en lo dit alberch del dit Johan estava o habitava lo scrivà del dit ofici, tenent e nodrint-hi gats qui entrassen en aquell, los dits dampnatges cessarien.

E com en Francesch Morató, scrivà del dit ofici, haia posat en scrit un prent a la Ciutat, so és que si la dita Ciutat vol comprar lo dit alberch prestarà o convertirà d'açò del seu propi certa quantitat de diners. Que sien membrats los consellers esdevenidors de veure e rogonexer ab alscons promens lo dit prent per manera que si aquell serà profitós a la ciutat se fasse e.s seguesca, o que la ciutat compra lo

26 Aquest paràgraf consta als memorials dels anys següents.

dit alberch, per çò que los dits dampnatges e perills que per les dites rates se poden seguir, habitant-hi lo dit escrivà del dit offici, cessen del tot. E lo dit offici qui.n serà mils tengut aprop, e.n serà mils servit e se'n seguirà més profit a la ciutat en moltes e diverses maneres, que no fan vuy com lo dit scrivà està e habita en altre alberch luny del dit offici.

En cars que la dita ciutat vulla comprar lo dit alberch diu en Francesch Morató, scrivà del dit offici del racional, que ell se offer apparellar, prestar a la dita ciutat D florins d'or d'Aragò del seu propri faent-li la ciutat seguretat e que ell habit en lo dit alberch, e donant-li lo salari que son predecessor prenia pr guarda de la casa del dit consell e en la forma que aquell lo havia e lo prenia. E com la dita ciutat tornarà al dit Francesch Morató los dits D florins, ladonchs lo dit Francesch no voll que la dita ciutat li do algun salari per guarda de la dita casa.

4

[1398?]

Esborrany del memorial dels Consellers, segurament de 1398, recordant als seus successors que per tenir cura de les escriptures que hi ha a la Casa del Consell i per fer més fàcil l'accés a la dita casa es procuri que l'escrivà del racional i el notari de la ciutat tinguin habitatge a prop. També es recorda que s'hauria de comprar part d'una casa que dificulta l'entrada a la casa del Consell.

AHC B Testament de Consellers 2 (paper solt sense data)

L'altre és que com los Consellers prop passats en lo memorial o testament [temlament la meytat, aytant com és la un arch de dos que n'hi ha, ço és aquell arch qui és vers lo portal de la casa, e açò seria pocha messió e romandria l'altra meytat per haver] llur, que feeren huy ha un any, sia posat un capítol faent menció com la Casa del Concell sia sola, e poria ésser gran dampnatge per les moltes escriptures qui hi són; més que a les festes e de nits e altres hores no hi pot hom entrar, ans de vegades ha hom star una gran estona a la porta que hi puscha entrar, de que siria fort expedient e necessari que s'i provehis que en Francesch Morató, que és scrivà dels racionals de la ciutat, e enara n'Andreu Figuera notari del Consell, estiguessen prop la dita casa. E pories comportar que'l dit en Francesch Morató estigués en lo alberch d'en Vilardebó, de que's fara covinent mercat, e que.l pagàs al present lo dit n'Andreu, e ja li n'és estat parlat. Per què los dits Consellers esdevenidors sien membrants que donen en açò aquell recapte que poran a llur viases, car ab veritat, atesa la bellea de la dita casa, qui és la pus bella d'Espanya de Concell, e atesa la noblesa de la Ciutat, fort par necessari que s'i provehescha. E encara en la entrada de la dita casa, qui és fort empatxada e embarssada per aquella cuyna de l'alberch d'en Berenguer des Cortey, de la qual cuyna bastaria de haver [cuyna e privada al dit alberch d'en Berenguer des Cortey].

5

1399, febrer, 21. Barcelona.

Registre del pagament fet pel clavari de la ciutat de Barcelona a Clara, vídua de Berenguer Dez Cortey, de 2.000 lliures per preu d'una casa que ella tenia al carrer de la Ciutat i que servirà per ampliar la Casa del Consell i fer-hi l'arxiu.

AHC B Clavaria 23, fol. 180v.

Item done a la dona na Clara, muller d'en Berenguer Dez Cortey, quondam, iurista ciutadà de Barchinona, és assaber: Com lo Concell de Cent Iurats celebrat lo jorn de Sant March de l'any MCCCXCVIII acordàs, deliberàs e volgués que los Consallers comprassen un alberch en alou que la

CONSERVACIÓ I PRESERVACIÓ DELS DOCUMENTS ALS ARXIUS MEDIEVALS.
UNES NOTES SOBRE L'ARXIU MUNICIPAL DE BARCELONA

dita dona possehia en aquesta ciutat, en lo carrer per lo qual hom va de la esgleya de Sent Jacme al carrer de Regomir, lo qual alberch és contiguu a l'alberch de la Casa del Concell; e que lo dit alberch, si haver se podie de la dita dona, fos adiunt e mesclat a la dita Casa del Concell per donar-li maio amplea e noblea que no havia, a per çò que hagués casa l'escrivà del Concell, apartada, on pogués exercir son offici, e que posqués sots bones tancadures tenir e conservar los libres dels privilegis e altres scriptures que te de la dita ciutat, en los quals privilegis e scriptures aparen les libertats e franqueses d'aquesta ciutat; los quals libres e scriptures per defalliment de casa o cancell apartat o triat, que lo dit scrivà no havia, staven en pùblich, axí que cascú los podie veure, mirar e regirar a sa volentat e fer-hi dan si fort lo y volgués. E los Consellers volents exeguir aquest càrrech haien molt praticat e tractat per alcunes notables persones d'aquesta ciutat, en special per en Pere Ça Badia, ab en Berenguer dez Cortey, fill de la dita dona, sobre la venda a aquesta ciutat faedora del dit alberch e sobre lo preu donador per aquell, e sien acordats sobre aquella venda, e que la ciutat per preu d'aquella donàs e liuràs a la dita dona XXXXI mil sous. E la dita dona haia fermada venda a aquesta ciutat del dit alberch e liurades totes cartes e títols que s'i requerien, e totes coses que a perfecció de la dita venda eren necessàries. Los honrats Consellers volgueren que jo li liuràs a la dita dona los dits XLI mil (sous) per preu de la dita venda, segons que appar per albarà dels Consallers scrit a X de Febrer de l'any MCCCXCIX, que cobre ab àpocha del dit Berenguer Dez Cortey, fill e procurador de la dita dona, feta en poder d'en Bonanat Gili, notari, a XXI del dit mes de ffebrer, per los quals XLI mil sous li done II mil lliures.

GIOVANNI VITOLO

*Tra Cava e Salerno: Cultura e scrittura in età
normanno-sveva*

«ESTUDIS CASTELLONENCOS»
Nº 6 1994-1995, pp. 1521-1530